

Zbirka odločb sodne prakse

SODBA SODIŠČA (veliki senat)

z dne 6. novembra 2018*

„Predhodno odločanje – Socialna politika – Organizacija delovnega časa – Direktiva 2003/88/ES – Člen 7 – Pravica do plačanega letnega dopusta – Delovno razmerje, ki preneha zaradi smrti delavca – Nacionalna ureditev, v skladu s katero delavčevim dedičem ni mogoče plačati denarnega nadomestila za plačani letni dopust, ki ga delavec ni izrabil – Obveznost skladne razlage nacionalnega prava – Listina Evropske unije o temeljnih pravicah – Člen 31(2) – Možnost sklicevanja v okviru spora med posamezniki“

V združenih zadevah C-569/16 in C-570/16,

katerih predmet sta predloga za sprejetje predhodne odločbe na podlagi člena 267 PDEU, ki ju je vložilo Bundesarbeitsgericht (zvezno delovno sodišče, Nemčija) z odločbama z dne 18. oktobra 2016, ki sta na Sodišče prispeli 10. novembra 2016, v postopkih

Stadt Wuppertal

proti

Marii Elisabethi Bauer (C-569/16)

in

Volker Willmeroth kot lastnik družbe TWI Technische Wartung und Instandsetzung Volker Willmeroth eK

proti

Martini Broßonn (C-570/16),

SODIŠČE (veliki senat),

v sestavi K. Lenaerts, predsednik, J. C. Bonichot, predsednik senata, A. Prechal (poročevalka), predsednica senata, M. Vilaras, T. von Danwitz, F. Biltgen, predsedniki senatov, K. Jürimäe, predsednica senata, C. Lycourgos, predsednik senata, M. Ilešič, J. Malenovský, E. Levits, L. Bay Larsen in S. Rodin, sodniki,

generalni pravobranilec: Y. Bot,

sodni tajnik: A. Calot Escobar,

na podlagi pisnega postopka,

* Jezik postopka: nemščina.

ob upoštevanju stališč, ki so jih predložili:

- za Stadt Wuppertal T. Herbert, Rechtsanwalt,
- za M. Broßonn O. Teubler, Rechtsanwalt,
- za Evropsko komisijo M. van Beek in T. S. Bohr, agenta,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalnega pravobranilca na obravnavi 29. maja 2018

izreka naslednjo

Sodbo

- 1 Ta predloga za sprejetje predhodne odločbe se nanašata na razlago člena 7 Direktive 2003/88/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. novembra 2003 o določenih vidikih organizacije delovnega časa (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 4, str. 381) in člena 31(2) Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (v nadaljevanju: Listina).
- 2 Ta predloga sta bila vložena v okviru sporov med Stadt Wuppertal (mesto Wuppertal, Nemčija) in Mario Elisabetho Bauer v zadevi C-569/16 ter Volkerjem Willmerothom kot lastnikom družbe TWI Technische Wartung und Instandsetzung Volker Willmeroth eK in Martino Broßonn v zadevi C-570/16, ker sta mesto Wuppertal in V. Willmeroth kot nekdanja delodajalca pokojnih zakoncev M. E. Bauer in M. Broßonn zavrnila, da jima plačata denarno nadomestilo za plačani letni dopust, ki ga njuna zakonca pred smrtjo nista izrabila.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 V četrti uvodni izjavi Direktive Sveta 93/104/ES z dne 23. novembra 1993 o določenih vidikih organizacije delovnega časa (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 5, zvezek 2, str. 197) je navedeno:

„ker Listina Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev, ki so jo sprejeli predsedniki držav ali vlad enajstih držav članic na zasedanju Evropskega sveta dne 9. decembra 1989 v Strasbourgu, in zlasti točk[a] 8 [...] določ[a]:

,[...]

8. Vsak delavec v Evropski skupnosti ima pravico do tedenskega počitka in plačanega letnega dopusta, katerega dolžino je treba progresivno usklajevati s prakso držav.

[...]“

- 4 Z Direktivo 2003/88, s katero je bila razveljavljena Direktiva 93/104, so bile, kot je razvidno iz njene uvodne izjave 1, kodificirane določbe zadnjenavedene direktive.
- 5 V uvodnih izjavah od 4 do 6 Direktive 2003/88 je navedeno:

„(4) Izboljšanje varnosti, higiene in zdravja delavcev pri delu je cilj, ki ga ni mogoče obravnavati zgolj z ekonomskega vidika.

- (5) Vsi delavci morajo imeti ustrezen počitek. Pojem ‚počitek‘ je treba izraziti v časovnih enotah, to je v dnevih, urah in/ali njihovih delih. Delavcem [Evropske unije] je treba zagotoviti minimalni dnevni, tedenski in letni počitek ter ustrezne odmore. [...]
- (6) Upoštevati je treba načela Mednarodne organizacije dela glede organizacije delovnega časa, vključno s tistimi, ki se nanašajo na nočno delo.“
- 6 Člen 7 Direktive 2003/88, katerega besedilo je enako členu 7 Direktive 93/104, določa:
- „1. Države članice sprejmejo potrebne ukrepe, s katerimi vsakemu delavcu zagotovijo pravico do plačanega letnega dopusta najmanj štirih tednov, v skladu s pogoji za upravičenost in dodelitev letnega dopusta, ki jih določa nacionalna zakonodaja in/ali praksa.
2. Minimalnega letnega dopusta ni mogoče nadomestiti z denarnim nadomestilom, razen v primeru prenehanja delovnega razmerja.“
- 7 Člen 17 Direktive 2003/88 določa, da lahko države članice odstopajo od nekaterih njenih določb. Vendar v zvezi z njenim členom 7 ni dovoljeno nikakršno odstopanje.

Nemško pravo

- 8 Člen 7(4) Bundesurlaubsgesetz (zvezni zakon o dopustu) z dne 8. januarja 1963 (BGBl. 1963, str. 2) v različici z dne 7. maja 2002 (BGBl. 2002 I, str. 1529) (v nadaljevanju: BUrlG) določa:
- „Če dopusta v celoti ali delno ni več mogoče dodeliti zaradi prenehanja delovnega razmerja, je treba zanj plačati nadomestilo.“
- 9 Člen 1922(1) Bürgerliches Gesetzbuch (civilni zakonik), naslovljen „Univerzalno pravno nasledstvo“, določa:
- „S smrtjo osebe (uvedbo dedovanja) preide njeno celotno premoženje (zapuščina) na eno ali več oseb (dedičev).“

Spora o glavni stvari in vprašanji za predhodno odločanje

- 10 M. E. Bauer je edina pravna naslednica svojega moža, ki je umrl 20. decembra 2010 in ki je bil zaposlen pri mestu Wuppertal. To mesto je zavrnilo zahtevo M. E. Bauer za dodelitev nadomestila v znesku 5857,75 EUR, ki ustreza 25 dnevom plačanega letnega dopusta, ki jih njen mož do dneva svoje smrti ni izrabil.
- 11 M. Broßonn je edina dedinja svojega moža, ki je bil od leta 2003 zaposlen pri V. Willmerothu in ki je umrl 4. januarja 2013, potem ko je bil od julija 2012 zaradi bolezni nezmožen za delo. V. Willmeroth je zavrnil zahtevo M. Broßonn za dodelitev nadomestila v znesku 3702,72 EUR, ki ustreza 32 dnevom plačanega letnega dopusta, ki jih njen mož do dneva svoje smrti ni izrabil.
- 12 M. E. Bauer in M. Broßonn sta vsaka zase pri pristojnem Arbeitsgericht (delovno sodišče, Nemčija) vložili tožbi za plačilo navedenih nadomestil. Tema tožbama je bilo ugodeno, pristojno Landesarbeitsgericht (višje delovno sodišče, Nemčija) pa je nato zavrnilo pritožbi, ki sta ju mesto Wuppertal in V. Willmeroth vložila zoper sodbi, izrečeni na prvi stopnji. Mesto Wuppertal in V. Willmeroth sta zoper ti odločbi pri Bundesarbeitsgericht (zvezno delovno sodišče, Nemčija) vložila reviziji.

- 13 Predložitveno sodišče v predložitvenih odločbah, sprejetih v vsaki od teh zadev, opozarja, da je Sodišče v sodbi z dne 12. junija 2014, *Bollacke* (C-118/13, EU:C:2014:1755), že razsodilo, da je treba člen 7 Direktive 2003/88 razlagati tako, da nasprotuje nacionalni zakonodaji ali praksi, v skladu s katerima pravica do plačanega letnega dopusta ugasne, ne da bi nastala pravica do denarnega nadomestila za neizrabljen plačani letni dopust, če delovno razmerje preneha zaradi smrti delavca.
- 14 Vendar se predložitveno sodišče sprašuje, ali enako velja tudi takrat, kadar je z nacionalnim pravom izključena možnost, da bi bilo tako denarno nadomestilo del zapuščinske mase.
- 15 Predložitveno sodišče v zvezi s tem navaja, da je učinek člena 7(4) BUrlG v povezavi s členom 1922(1) BGB ta, da delavčeva pravica do plačanega letnega dopusta ob njegovi smrti ugasne, zato se ne more spremeniti v pravico do denarnega nadomestila, prav tako pa ne more biti del zapuščinske mase. Poleg tega pojasnjuje, da bi bila kakršna koli drugačna razlaga navedenih določb *contra legem* in je zato ni mogoče sprejeti.
- 16 Predložitveno sodišče pa na eni strani opozarja, da je Sodišče v sodbi z dne 22. novembra 2011, *KHS* (C-214/10, EU:C:2011:761), razsodilo, da lahko pravica do plačanega letnega dopusta po 15 mesecih od konca referenčnega leta ugasne, saj ne more več ustrezati svojemu namenu, to je omogočiti delavcu, da se spočije ter ima na voljo obdobje za sprostitev in razvedrilo. Na drugi strani se predložitveno sodišče – glede na to, da tega namena prav tako očitno ni mogoče doseči, če je delavec umrl – sprašuje, ali se ne bi moglo tudi v takem primeru dopustiti, da pravica do plačanega letnega dopusta in denarnega nadomestila za neizrabljen plačani letni dopust ugasneta. Po mnenju navedenega sodišča bi lahko drugačna odločitev vodila do zaključka, da je cilj minimalnega plačanega letnega dopusta, zagotovljenega z Direktivo 2003/88 in Listino, zagotoviti tudi varstvo dedičev pokojnega delavca.
- 17 V teh okoliščinah se predložitveno sodišče sprašuje tudi, ali bi lahko bil učinek člena 7 Direktive 2003/88 oziroma člena 31(2) Listine ta, da bi bil delodajalec zavezan plačati denarno nadomestilo za neizrabljen plačani letni dopust delavčevim dedičem, ne glede na to, da je v skladu z določbami nacionalnega prava, navedenimi v točki 15 te sodbe, ta možnost izključena.
- 18 Nazadnje, predložitveno sodišče se v zadevi C-570/16, v zvezi s katero ugotavlja, da se nanaša na spor med dvema posameznikoma, sprašuje, ali bi lahko imele določbe prava Unije tudi v takih okoliščinah neposredni učinek.
- 19 V teh okoliščinah je Bundesarbeitsgericht (zvezno delovno sodišče) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo ti vprašanji, pri čemer je bilo prvo v zadevah C-569/70 in C-570/16 postavljeno enako, drugo pa samo v zadevi C-570/16:
 - „1. Ali člen 7 Direktive [2003/88/ES] oziroma člen 31(2) [Listine] dediču delavca, ki je umrl v času trajanja delovnega razmerja, dajeta pravico do denarnega nadomestila za neizrabljen minimalni dopust, do katerega je bil delavec upravičen pred svojo smrtjo, kar je na podlagi člena 7(4) [BUrlG] v povezavi s členom 1922(1) [BGB] izključeno?
 2. Če je odgovor na prvo vprašanje pritrdilen, ali to velja tudi takrat, kadar je delovno razmerje sklenjeno med dvema posameznikoma?“

Vprašanja za predhodno odločanje

Dopustnost

- 20 M. Broßonn dvomi o dopustnosti predlogov za sprejetje predhodne odločbe, ker je Sodišče v sodbi z dne 12. junija 2014, *Bollacke* (C-118/13, EU:C:2014:1755), na eni strani že razsodilo, da člen 7 Direktive 2003/88 nasprotuje nacionalni zakonodaji ali praksi, kot je zadevna ureditev iz postopkov v glavni stvari, v skladu s katero pravica do denarnega nadomestila za neizrabljen letni dopust v primeru smrti delavca ugasne. Z ugotovitvijo, da ta določba ne nasprotuje taki nacionalni zakonodaji v delu, v katerem izključuje možnost, da se to denarno nadomestilo prenese na dediče, bi se namreč zaobšlo nauk iz te sodbe Sodišča. Na drugi strani pa naj bi velik del nacionalnih sodišč in nacionalne teorije štel, da je mogoče nacionalno zakonodajo iz postopka v glavni stvari razlagati v skladu s tem naukom.
- 21 V zvezi s tem je treba na prvem mestu vendarle spomniti, da lahko nacionalna sodišča kljub sodni praksi Sodišča, s katero je zadevno pravno vprašanje rešeno, zadevo povsem svobodno predložijo Sodišču, če menijo, da je to primerno, ne da bi okoliščina, da so bile določbe, za razlago katerih se prosi, že razložene, Sodišče ovirala pri tem, da znova odloči (sodba z dne 17. julija 2014, *Torresi*, C-58/13 in C-59/13, EU:C:2014:2088, točka 32 in navedena sodna praksa).
- 22 Iz tega sledi, da se zaradi okoliščine, da je Sodišče v sodbi z dne 12. junija 2014, *Bollacke* (C-118/13, EU:C:2014:1755), že podalo razlago člena 7 Direktive 2003/88 ob upoštevanju iste nacionalne zakonodaje, kot je ta iz postopka v glavni stvari, ne more šteti, da sta vprašanja za predhodno odločanje, postavljeni v okviru teh zadev, nedopustni.
- 23 Na drugem mestu iz ustaljene sodne prakse izhaja, da je v okviru sodelovanja, ki je na podlagi člena 267 PDEU vzpostavljeno med Sodiščem in nacionalnimi sodišči, le nacionalno sodišče, ki odloča o sporu in ki mora prevzeti odgovornost za sodno odločitev, pristojno, da ob upoštevanju posebnosti zadeve presodi o potrebi po predhodni odločbi, da bi lahko izdalo sodbo, in tudi o upoštevnosti vprašanj, ki jih postavi Sodišču. Zato je Sodišče, kadar se predložena vprašanja nanašajo na razlago prava Unije, načeloma dolžno odločati (sodba z dne 6. marca 2018, *SEGRO in Horváth*, C-52/16 in C-113/16, EU:C:2018:157, točka 42 in navedena sodna praksa).
- 24 Sodišče lahko predlog nacionalnega sodišča zavrže le, če je očitno, da zaprošena razlaga prava Unije ni v nikakršni zvezi z dejanskim stanjem ali predmetom spora o glavni stvari, če je problem hipotetičen ali če Sodišče nima na voljo pravnih in dejanskih elementov, da bi lahko na zastavljena vprašanja dalo koristne odgovore (sodba z dne 6. marca 2018, *SEGRO in Horváth*, C-52/16 in C-113/16, EU:C:2018:157, točka 43 in navedena sodna praksa).
- 25 Kar zadeva trditev M. Broßonn, da bi bilo mogoče nacionalno zakonodajo iz postopka v glavni stvari razlagati tako, da bi bila v skladu s členom 7 Direktive 2003/88, kot ga je Sodišče razlagalo v sodbi z dne 12. junija 2014, *Bollacke* (C-118/13, EU:C:2014:1755), je sicer res, da vprašanje, ali je treba zavrniti uporabo določbe nacionalnega prava, ki je v nasprotju s pravom Unije, postavi le, če se izkaže, da ni mogoča nobena skladna razlaga te določbe (glej v tem smislu sodbo z dne 24. januarja 2012, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, točka 23).
- 26 Vendar pa je treba spomniti tudi, da obstajajo nekatere omejitve načela skladne razlage nacionalnega prava. Tako je obveznost nacionalnega sodišča, da pri razlagi in uporabi upoštevnihih pravil nacionalnega prava upošteva vsebino direktive, omejena s splošnimi pravnimi načeli in z njo ni mogoče utemeljiti razlage nacionalnega prava *contra legem* (sodba z dne 24. januarja 2012, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, točka 25 in navedena sodna praksa).

- 27 Predložitveno sodišče pa meni, da je v zadevi v glavni stvari, kot je razvidno iz točke 15 te sodbe, naletelo prav na tako omejitev. Meni, da člena 7(4) BUrlG v povezavi s členom 1922(1) BGB namreč ni mogoče razlagati v skladu s členom 7 Direktive 2003/88, kakor ga je razlagalo Sodišče v sodbi z dne 12. junija 2014, Bollacke (C-118/13, EU:C:2014:1755).
- 28 V teh okoliščinah naj predlogov za sprejetje predhodne odločbe ne bi bilo mogoče šteti za nedopustna, ker se postavljeni vprašanji nanašata na vprašanje, ali je lahko nacionalno sodišče, če taka skladna razlaga nacionalnega prava ni mogoča, zaradi določb prava Unije, na kateri se vprašanji nanašata, dolžno, da navedene nacionalne zakonodaje po potrebi ne uporabi, in sicer zlasti v okviru spora med posameznikoma.
- 29 Na podlagi navedenega je treba šteti, da sta predloga za sprejetje predhodne odločbe dopustna.

Vsebinska presoja

Uvodne ugotovitve

- 30 Opozoriti je treba, da sta vprašanje iz zadeve C-569/16 in prvo vprašanje iz zadeve C-570/16 – kot je razvidno iz obrazložitve predložitvenih odločb, ki sta navedeni v točkah od 13 do 17 te sodbe in ob upoštevanju katerih je treba ti vprašanji razlagati – razdeljeni na dva dela.
- 31 Prvič, predložitveno sodišče v bistvu sprašuje, ali je treba člen 7 Direktive 2003/88 in člen 31(2) Listine razlagati tako, da nasprotujeta zakonodaji, kot je ta iz postopka v glavni stvari, in ali ne bi bilo treba ponovno razmisliti o razlagi, ki jo je Sodišče podalo v sodbi z dne 12. junija 2014, Bollacke (C-118/13, EU:C:2014:1755), ali pa to razlago v zvezi s tem podrobneje razdelati.
- 32 Drugič, predložitveno sodišče se – če Sodišče navedeno razlago potrdi – sprašuje, ali je treba ti določbi prava Unije razlagati tako, da imata neposredni učinek, zaradi česar nacionalno sodišče take nacionalne zakonodaje ne sme uporabiti, če je ni mogoče razlagati v skladu z zahtevami, ki izhajajo iz navedenih določb.
- 33 Nazadnje, predložitveno sodišče želi z drugim vprašanjem, postavljenim v zadevi C-570/16, izvedeti, ali do take izključitve uporabe zadevne nacionalne zakonodaje lahko pride tudi v okviru spora med posameznikoma.
- 34 V teh okoliščinah je treba najprej obravnavati prvi del vprašanja, postavljenega v zadevi C-569/16, in prvi del prvega vprašanja, postavljenega v zadevi C-570/16, nato pa – ob upoštevanju razmerja med njima – še drugi del teh vprašanj in drugo vprašanje, postavljeno v zadevi C-570/16.

Prvi del vprašanja v zadevi C-569/16 in prvi del prvega vprašanja v zadevi C-570/16

- 35 Predložitveno sodišče s prvim delom vprašanja v zadevi C-569/16, ki je povsem enako prvemu delu prvega vprašanja v zadevi C-570/16, v bistvu sprašuje, ali je treba člen 7 Direktive 2003/88 in člen 31(2) Listine razlagati tako, da nasprotujeta nacionalni zakonodaji, kot je ta iz postopka v glavni stvari, v skladu s katero pravica do plačanega letnega dopusta, ki je bil pridobljen na podlagi navedenih odločb in ki ga delavec pred svojo smrtjo ni izrabil, ugasne, če delovno razmerje preneha zaradi smrti delavca, ne da bi iz nje nastala pravica do denarnega nadomestila za navedeni dopust, ki bi se z dedovanjem lahko prenesla na pravne naslednike delavca.
- 36 Prvič, glede člena 7 Direktive 2003/88 je treba opozoriti, da je Sodišče, kot je navedlo predložitveno sodišče, v sodbi z dne 12. junija 2014, Bollacke (C-118/13, EU:C:2014:1755), izdani v zadevi s podobnim dejanskim stanjem, kot je ta v združenih zadevah, in ki se je nanašala na isto nacionalno

zakonodajo, kot je ta iz postopka v glavni stvari, v točki 30 navedene sodbe potrdilo, da je treba navedeno določbo prava Unije razlagati tako, da nasprotuje nacionalni zakonodaji ali praksi, v skladu s katerima pravica do plačanega letnega dopusta ugasne, ne da bi iz nje nastala pravica do denarnega nadomestila za neizrabljen dopust, če delovno razmerje preneha zaradi smrti delavca.

- 37 Vendar predložitveno sodišče, kot je razvidno iz predložitvenih odločb in iz točk od 14 do 16 te sodbe, dvomi glede razlage Sodišča, zlasti ker namena pravice do plačanega letnega dopusta, ki je ta, da delavcu omogoči, da se spočije in da ima na voljo obdobje za sprostitev in razvedrilo, po smrti zadevne osebe očitno ni več mogoče uresničiti.
- 38 V zvezi s tem je treba najprej spomniti, da je treba v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča pravico do plačanega letnega dopusta vsakega delavca šteti za posebej pomembno načelo socialnega prava Unije, od katerega ni mogoče odstopiti in ki ga morajo pristojni nacionalni organi izvajati samo v mejah, izrecno določenih v Direktivi 2003/88 (glej v tem smislu sodbo z dne 12. junija 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, točka 15 in navedena sodna praksa). Prav tako se člen 7 Direktive 2003/88, da bi se zagotovilo spoštovanje te temeljne pravice, določene v pravu Unije, ne bi smel razlagati ozko in v škodo pravic, ki so z njim zagotovljene delavcu (glej v tem smislu sodbo z dne 12. junija 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, točka 22 in navedena sodna praksa).
- 39 V skladu z ustaljeno sodno prakso je pravica do letnega dopusta le eden od dveh delov pravice do plačanega letnega dopusta kot temeljnega načela socialnega prava Unije, saj ta pravica vključuje tudi pravico do plačila. Izraz „plačani letni dopust“, ki ga je zakonodajalec Unije med drugim uporabil v členu 7 Direktive 2003/88, namreč pomeni, da mora biti delavec tudi med letnim dopustom v smislu tega člena plačan. Z drugimi besedami, ta mora v tem obdobju počitka in oddiha prejeti običajno plačo (sodba z dne 12. junija 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, točki 20 in 21 ter navedena sodna praksa).
- 40 Plačilo dopusta, določeno v členu 7(1) Direktive 2003/88, je namenjeno temu, da lahko delavec dopust, do katerega je upravičen, dejansko izrabi (sodba z dne 16. marca 2006, Robinson-Steele in drugi, C-131/04 in C-257/04, EU:C:2006:177, točka 49).
- 41 V skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča je cilj pravice do plačanega letnega dopusta iz člena 7 Direktive 2003/88 delavcu namreč omogočiti, da se spočije od izvajanja nalog, ki jih ima na podlagi pogodbe o zaposlitvi, in da ima na voljo čas za sprostitev in razvedrilo (sodba z dne 20. julija 2016, Maschek, C-341/15, EU:C:2016:576, točka 34 in navedena sodna praksa).
- 42 Tako se želi s členom 7(2) Direktive 2003/88 s tem, da je določeno, da minimalnega obdobja plačanega letnega dopusta, razen v primeru prenehanja delovnega razmerja, ni mogoče nadomestiti z denarnim nadomestilom, zagotoviti tudi, da ima delavec na voljo dejanski počitek, da se zagotovi učinkovito varstvo njegove varnosti in njegovega zdravja (glej v tem smislu sodbo z dne 16. marca 2006, Robinson-Steele in drugi, C-131/04 in C-257/04, EU:C:2006:177, točka 60 in navedena sodna praksa).
- 43 Ko delovno razmerje preneha, delavec plačanega letnega dopusta, do katerega je bil upravičen, dejansko ne more več izrabiti. Da bi se preprečilo, da bi bila zaradi te nemožnosti delavcu odvzeta vsaka možnost uveljavljati to pravico, čeprav v denarni obliki, člen 7(2) Direktive 2003/88 določa, da ima delavec za neizrabljene dni letnega dopusta pravico do denarnega nadomestila (glej v tem smislu sodbe z dne 20. januarja 2009, Schultz-Hoff in drugi, C-350/06 in C-520/06, EU:C:2009:18, točka 56; z dne 12. junija 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, točka 17, in z dne 20. julija 2016, Maschek, C-341/15, EU:C:2016:576, točka 27).
- 44 S to določbo ni določen noben drug pogoj za pravico do denarnega nadomestila, kot, prvič, da je delovno razmerje prenehalo, in drugič, da delavec ni izrabil celotnega plačanega letnega dopusta, do katerega je bil na dan prenehanja tega delovnega razmerja upravičen (glej v tem smislu sodbo z dne 12. junija 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, točka 23).

- 45 Tako razlog, zaradi katerega je prenehalo delovno razmerje, za pravico do denarnega nadomestila iz člena 7(2) Direktive 2003/88 ni pomemben (glej v tem smislu sodbo z dne 20. julija 2016, Maschek, C-341/15, EU:C:2016:576, točka 28).
- 46 Čeprav je sicer res, kot je ugotovilo predložitveno sodišče, da je neizogibna posledica smrti delavca ta, da ta delavec nima več nikakršne dejanske možnosti koriščenja obdobja za počitek in sprostitev, ki sta povezana s pravico do plačanega letnega dopusta, do katerega je bil upravičen na dan svoje smrti, pa ni mogoče dopustiti, da bi ta okoliščina povzročila retroaktivno popolno izgubo tako pridobljene pravice, ki – kot je bilo opozorjeno v točki 39 te sodbe – ima še drug enako pomemben del, in sicer pravico do plačila (glej v tem smislu z dne 12. junija 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, točka 25).
- 47 V zvezi s tem je treba ugotoviti tudi, da je Sodišče že razsodilo, da je treba člen 7(2) Direktive 2003/88 razlagati tako, da ima delavec ob upokojitvi pravico do denarnega nadomestila za plačani letni dopust, ki ga ni izrabil, ker denimo zaradi bolezni ni opravljal dela (glej sodbo z dne 20. julija 2016, Maschek, C-341/15, EU:C:2016:576, točki 31 in 32 ter navedena sodna praksa). Tak delavec prav tako ne more koristiti dopusta, ki se ga razume kot obdobje za počitek in sprostitev z namenom nadaljnega izvajanja njegove poklicne dejavnosti, saj je načeloma nastopil obdobje poklicne nedejavnosti in torej plačani letni dopust v bistvu dejansko koristi le v denarni obliki.
- 48 Poleg tega je pravica delavca do plačanega letnega dopusta, obravnavana z njenega finančnega vidika, povsem premoženjska pravica in mora torej postati del premoženja zadevnega delavca, zato se zaradi smrti delavca ne more retroaktivno izvzeti iz navedenega premoženja in s tem tistim, na katere to premoženje preide z dedovanjem, onemogočiti, da ta premoženjski del pravice do plačanega letnega dopusta dejansko uživajo.
- 49 Ugasnitev pridobljene pravice delavca do plačanega letnega dopusta ali njegove povezane pravice do denarnega nadomestila za neizrabljen dopust v primeru prenehanja delovnega razmerja, ne da bi imel delavec to pravico do plačanega letnega dopusta dejansko možnost uveljaviti, bi namreč škodovala vsebini te pravice (glej v tem smislu sodbo z dne 19. septembra 2013, preveritev Komisija/Strack, C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, točka 32).
- 50 Prejetje denarnega nadomestila, če je delovno razmerje prenehalo s smrtjo delavca, je torej nujno za zagotovitev polnega učinka pravice do plačanega letnega dopusta, ki je zagotovljena delavcu (glej v tem smislu sodbo z dne 12. junija 2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, točka 24).
- 51 Na drugem mestu je treba spomniti, da pravica do plačanega letnega dopusta kot načelo socialnega prava Unije ni le posebej pomembna, ampak je tudi izrecno določena v členu 31(2) Listine, ki ji člen 6(1) PEU priznava enako pravno veljavnost, kot jo imata Pogodbi (sodba z dne 30. junija 2016, Sobczyszyn, C-178/15, EU:C:2016:502, točka 20 in navedena sodna praksa).
- 52 Temeljne pravice, ki jih zagotavlja pravni red Unije, pa se uporabljajo v vseh položajih, ki jih ureja pravo Unije (sodba z dne 15. januarja 2014, Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, točka 42 in navedena sodna praksa).
- 53 Ker se z zakonodajo iz postopka v glavni stvari izvaja Direktiva 2003/88, se torej člen 31(2) Listine uporablja za zadevi iz postopkov v glavni stvari (glej po analogiji sodbo z dne 15. januarja 2014, Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, točka 43).
- 54 S tega vidika je že iz besedila člena 31(2) Listine razvidno, da navedena določba uzakonja „pravico“ vsakega delavca do „plačanega letnega dopusta“.
- 55 Dalje, v skladu s pojasnili k členu 31 Listine, ki jih je treba v skladu s členom 6(1), tretji pododstavek, PEU in členom 52(7) Listine upoštevati pri njeni razlagi, člen 31(2) Listine izhaja iz Direktive 93/104, člena 2 Evropske socialne listine, podpisane 18. oktobra 1961 v Torinu in spremenjene 3. maja 1996

v Strasbourgu, ter iz točke 8 Listine Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev, sprejete med zasedanjem Evropskega sveta 9. decembra 1989 v Strasbourgu (sodba z dne 19. septembra 2013, preveritev Komisija/Strack, C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, točka 27)

- 56 Kot pa je razvidno iz uvodne izjave 1 Direktive 2003/88, je bila z njo kodificirana Direktiva 93/104, besedilo člena 7 Direktive 2003/88, ki se nanaša na pravico do plačanega letnega dopusta, pa je povsem enako besedilu člena 7 Direktive 93/104 (sodba z dne 19. septembra 2013, preveritev Komisija/Strack, C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, točka 28).
- 57 V tem okviru je treba nazadnje spomniti, da je Sodišče že pojasnilo, da izraz „plačani letni dopust [congé annuel payé]“ iz člena 7(1) Direktive 2003/88 – ki ga je treba razumeti enako kot „plačani letni dopust [période annuelle de congés payés]“ iz člena 31(2) Listine – pomeni, da se mora med letnim dopustom v smislu teh določb plačevanje ohraniti in da, povedano drugače, mora delavec za to obdobje počitka prejeti običajno plačo (glej v tem smislu sodbo z dne 15. septembra 2011, Williams in drugi, C-155/10, EU:C:2011:588, točki 18 in 19).
- 58 Kot je bilo opozorjeno v točki 39 te sodbe, je pravica do letnega dopusta le eden od dveh delov pravice do plačanega letnega dopusta, ki je načelo socialnega prava Unije in ki izhaja iz člena 7 Direktive 93/104 in člena 7 Direktive 2003/88 ter je bila medtem kot temeljna pravica tudi izrecno določena v členu 31(2) Listine. Navedena temeljna pravica tako vključuje tudi pravico do plačila in – kot pravico, ki je neposredno povezana s to pravico do „plačanega“ letnega dopusta – tudi pravico do denarnega nadomestila za letni dopust, ki ob prenehanju delovnega razmerja ni bil izrabljen.
- 59 S tega vidika je mogoče to pravico omejiti le ob spoštovanju strogih pogojev iz člena 52(1) Listine, pri čemer je treba zlasti upoštevati bistveno vsebino navedene pravice. Države članice tako ne morejo odstopiti od načela, ki izhaja iz člena 7 Direktive 2003/88 v povezavi s členom 31(2) Listine, v skladu s katerim pridobljena pravica do plačanega letnega dopusta ne more ugasniti z iztekom referenčnega obdobja in/ali obdobja za prenos, določenega z nacionalnim pravom, če delavec tega dopusta ni mogel izrabiti (glej v tem smislu sodbo z dne 29. novembra 2017, King, C-214/16, EU:C:2017:914, točka 56).
- 60 Kot je bilo opozorjeno v točki 46 te sodbe, države članice prav tako ne morejo določiti, da se pravica do plačanega letnega dopusta ob prenehanju delovnega razmerja zaradi smrti retroaktivno povsem izgubi, saj ima ta pravica – poleg pravice do samega dopusta – še drugi del, ki je enako pomemben, in sicer pravico do plačila, na podlagi katerega so zadevni delavec ali njegovi pravni nasledniki upravičeni do plačila denarnega nadomestila za dopust, ki ob prenehanju delovnega razmerja ni bil izrabljen.
- 61 Posledica člena 31(2) Listine je v položajih, ki spadajo na njeno področje uporabe, zlasti ta, da države članice ne smejo sprejeti zakonodaje, v skladu s katero smrt delavca povzroči, da se temu delavcu retroaktivno odvzame pravica do plačanega letnega dopusta, ki jo je pridobil pred smrtjo, in torej njegovim pravnim naslednikom pravica do denarnega nadomestila, ki to pravico nadomesti in ki je njen sestavni premoženjski del.
- 62 Na podlagi navedenega in ob upoštevanju tega, kar je bilo navedeno v točkah od 38 do 50 te sodbe, je treba ugotoviti, da če delovno razmerje preneha zaradi smrti delavca, iz člena 7(2) Direktive 2003/88 in tudi iz člena 31(2) Listine izhaja, da se pravica do denarnega nadomestila za neizrabljen letni dopust – da se prepreči retroaktivna izguba temeljne pravice do plačanega letnega dopusta, ki jo je ta delavec pridobil, vključno z njenim premoženjskim delom – z dedovanjem lahko prenese na njegove pravne naslednike.
- 63 Iz tega sledi, da je treba na prvi del vprašanja v zadevi C-569/16 in na prvi del prvega vprašanja v zadevi C-570/16 odgovoriti, da je treba člen 7 Direktive 2003/88 in člena 31(2) Listine razlagati tako, da nasprotujeta nacionalni zakonodaji, kot je ta iz postopkov v glavni stvari, v skladu s katero pravica do plačanega letnega dopusta, ki je bil pridobljen na podlagi navedenih določb in ki ga ta delavec pred

svojo smrtjo ni izrabil, ugasne, če delovno razmerje preneha zaradi smrti delavca, ne da bi iz nje nastala pravica do denarnega nadomestila za navedeni dopust, ki bi se z dedovanjem lahko prenesla na pravne naslednike navedenega delavca.

Drugi del vprašanja v zadevi C-569/16 ter drugi del prvega vprašanja in drugo vprašanje v zadevi C-570/16

- 64 Predložitveno sodišče z drugim delom vprašanja za predhodno odločanje v zadevi C-569/16 ter z drugim delom prvega vprašanja v zadevi C-570/16 v bistvu sprašuje, ali je treba – če nacionalne zakonodaje, kot je ta iz postopkov v glavni stvari, ni mogoče razlagati tako, da bi bila v skladu s členom 7 Direktive 2003/88 in členom 31(2) Listine – navedeni določbi prava Unije razlagati tako, da nacionalno sodišče take nacionalne zakonodaje ne sme uporabiti in da je treba pravnemu nasledniku pokojnega delavca za plačani letni dopust, ki je bil pridobljen na podlagi teh istih določb in ki ga navedeni delavec ni izrabil, priznati denarno nadomestilo, ki ga mora plačati nekdanji delodajalec pokojnega delavca. Predložitveno sodišče z drugim vprašanjem v zadevi C-570/16 sprašuje, ali se mora v tem primeru taka razlaga navedenih določb prava Unije uporabiti tudi v okviru spora med pravnim naslednikom pokojnega delavca in delodajalcem, kadar je delodajalec posameznik.
- 65 Najprej je treba spomniti, da se vprašanje, ali se nacionalne določbe, če je v nasprotju s pravom Unije, ne sme uporabiti, postavi le, če ni mogoča nobena razlaga, ki bi bila v skladu s to določbo.
- 66 V zvezi s tem je treba poudariti, da so nacionalna sodišča pri uporabi nacionalnega prava to pravo dolžna razlagati, kolikor je mogoče, ob upoštevanju besedila in namena zadevne direktive, da bi se dosegel v njej določeni cilj in s tem skladnost s členom 288, tretji odstavek, PDEU (sodba z dne 24. januarja 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, točka 24 in navedena sodna praksa).
- 67 Prav tako je treba potrditi stališče, da morajo nacionalna sodišča v skladu z načelom skladne razlage ob upoštevanju celotnega nacionalnega prava in ob uporabi načinov razlage, ki jih priznava nacionalno pravo, narediti vse, kar je v njihovi pristojnosti, da zagotovijo polni učinek zadevne direktive in dosežejo rešitev v skladu z njenim ciljem (sodba z dne 24. januarja 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, točka 27 in navedena sodna praksa).
- 68 Kot je razsodilo Sodišče, obveznost skladne razlage med drugim vključuje obveznost nacionalnih sodišč, da po potrebi spremenijo ustaljeno sodno prakso, če ta temelji na razlagi nacionalnega prava, ki ni združljiva s cilji direktive. Zato nacionalno sodišče zlasti ne more upravičeno trditi, da zadevne nacionalne določbe ne more razlagati v skladu s pravom Unije le zato, ker se je ta določba dosledno razlagala v smislu, ki ni v skladu s tem pravom (sodba z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točki 72 in 73 ter navedena sodna praksa).
- 69 V obravnavanem primeru mora predložitveno sodišče izpolniti svojo obveznost, ki izhaja iz prava Unije in v skladu s katero mora ob upoštevanju načel, navedenih v prejšnjih treh točkah te sodbe, preveriti, ali je taka skladna razlaga mogoča.
- 70 Dalje, najprej kar zadeva morebitni neposredni učinek, ki bi ga bilo treba priznati členu 7 Direktive 2003/88, iz ustaljene sodne prakse Sodišča izhaja, da se lahko posamezniki v vseh primerih, v katerih so določbe neke direktive vsebinsko nepogojne in dovolj natančne, nanje sklicujejo pred nacionalnimi sodišči proti državi, če ta direktive v nacionalno pravo ni prenesla v roku ali če je ni prenesla pravilno (sodba z dne 24. januarja 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, točka 33 in navedena sodna praksa). Poleg tega lahko stranke, če se lahko v postopku proti državi sklicujejo na direktivo, to storijo ne glede na status, v katerem država deluje, torej kot delodajalec ali kot organ javne oblasti. V obeh primerih je treba namreč preprečiti, da bi država imela koristi od kršitve prava Unije (sodba z dne 24. januarja 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, točka 38 in navedena sodna praksa).

- 71 Sodišče je na podlagi teh ugotovitev dopustilo, da se lahko posamezniki na nepogojne in dovolj natančne določbe neke direktive med drugim sklicujejo zoper državo članico in vse njene upravne organe, tudi decentralizirane (glej v tem smislu sodbo z dne 7. avgusta 2018, *Smith*, C-122/17, EU:C:2018:631, točka 45 in navedena sodna praksa).
- 72 Sodišče pa je že razsodilo, da člen 7(1) Direktive 2003/88 izpolnjuje merili nepogojnosti in zadostne natančnosti, saj državam članicam z nedvoumnim besedilom nalaga natančno obveznost rezultata, ki ni odvisna od nikakršnega pogoja, kar zadeva uporabo pravila, ki ga določa, in ki vsem delavcem daje pravico do plačanega letnega dopusta najmanj štirih tednov. Ta člen torej izpolnjuje vse zahtevane pogoje za neposredni učinek (glej v tem smislu sodbo z dne 24. januarja 2012, *Dominguez*, C-282/10, EU:C:2012:33, točke od 34 do 36).
- 73 Kar zadeva člen 7(2) te direktive, v tej določbi, kot je bilo opozorjeno v točki 44 te sodbe, ni določen noben drug pogoj za nastanek pravice do denarnega nadomestila kot ta, prvič, da je delovno razmerje prenehalo, in drugič, da delavec ni izrabil vsega letnega dopusta, do katerega je bil na dan, ko je to razmerje prenehalo, upravičen. Ta pravica je z navedeno direktivo neposredno podeljena in ne more biti odvisna od nobenega drugega pogoja kot od tistih, ki so v njej izrecno določeni (glej v tem smislu sodbo z dne 12. junija 2014, *Bollacke*, C-118/13, EU:C:2014:1755, točka 28). Torej tudi navedena določba izpolnjuje vse zahtevane pogoje za neposredni učinek.
- 74 V obravnavanem primeru v zadevi C-569/16 ni sporno, prvič, da g. Bauer do dneva svoje smrti, zaradi katere je prenehalo njegovo delovno razmerje z mestom Wuppertal, ni porabil vsega plačanega letnega dopusta, do katerega je bil na ta dan upravičen, in drugič, da je navedeni delodajalec decentralizirani organ javne oblasti.
- 75 Ker člen 7 Direktive 2003/88, kot je razvidno iz točk 72 in 73 te sodbe, izpolnjuje pogoje za neposredni učinek, to pomeni, da ima g. Bauer oziroma glede na to, da je umrl, njegov pravni naslednik – kot izhaja iz sodne prakse Sodišča, navedene v točkah 70 in 71 te sodbe – pravico do denarnega nadomestila za plačani letni dopust, ki ga je pridobil na podlagi navedene določbe in ga ni izrabil, ki ga je dolžno plačati mesto Wuppertal, pri čemer nacionalna sodišča v zvezi s tem ne smejo uporabiti nacionalne zakonodaje, kot je ta iz postopkov v glavni stvari, ki pravice do takega nadomestila ne priznava.
- 76 Glede spora o glavni stvari v zadevi C-570/16 med M. Broßonn kot pravno naslednico njenega pokojnega moža in njegovim nekdanjim delodajalcem V. Willmerothom pa je treba spomniti, da v skladu z ustaljeno sodno prakso Sodišča direktiva še ne more ustvarjati obveznosti za posameznika in se proti njemu torej ni mogoče sklicevati nanjo. Če bi se namreč možnost sklicevanja na določbo neprenesene ali nepravilno prenesene direktive razširila na področje odnosov med posamezniki, bi se s tem Uniji priznala pristojnost, da posameznikom predpisuje obveznosti s takojšnjim učinkom, to pristojnost pa ima samo tam, kjer je pristojna za sprejemanje uredb (sodba z dne 7. avgusta 2018, *Smith*, C-122/17, EU:C:2018:631, točka 42 in navedena sodna praksa).
- 77 Tako celo jasne, natančne in nepogojne določbe direktive, ki daje posameznikom pravice ali jim nalaga obveznosti, ni mogoče neposredno uporabiti v okviru spora, ki poteka izključno med posamezniki (sodba z dne 7. avgusta 2018, C-122/17, EU:C:2018:631, točka 43 in navedena sodna praksa).
- 78 Kot je Sodišče že razsodilo, se v sporu med posamezniki torej na člen 7 Direktive 2003/88 ni mogoče sklicevati, da bi se zagotovil polni učinek pravice do plačanega letnega dopusta in da bi se zavrnila uporaba vsakršne nasprotujoče nacionalne določbe (sodba z dne 26. marca 2015, *Fenoll*, C-316/13, EU:C:2015:200, točka 48).
- 79 Ob upoštevanju teh preudarkov je treba na drugem mestu preizkusiti obseg člena 31(2) Listine, da se ugotovi, ali se je na to določbo – za katero je bilo v točkah od 52 do 63 te sodbe ugotovljeno, da se lahko uporabi v položajih, kot sta ta iz postopkov v glavni stvari, in da jo je treba razlagati tako, da

nasprotuje zakonodaji, kot je ta iz postopkov v glavni stvari – mogoče sklicevati v sporu med posamezniki, kot je ta iz zadeve C-570/16, da bi se doseglo, da bi nacionalno sodišče odstopilo od navedene nacionalne zakonodaje in pravnim naslednikom pokojnega v breme njegovega nekdanjega delodajalca priznalo denarno nadomestilo za neizrabljen plačani letni dopust, do katerega je bil navedeni delavec na dan svoje smrti upravičen na podlagi prava Unije.

- 80 V zvezi s tem je treba spomniti, da je pravica do plačanega letnega dopusta temeljno načelo socialnega prava Unije.
- 81 To načelo izvira tako iz instrumentov, ki so jih države članice oblikovale na ravni Unije, kot je Listina Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev, ki je med drugim navedena tudi v členu 151 PDEU, kot tudi iz mednarodnih instrumentov, v okviru katerih so države članice sodelovale ali so k njim pristopile. Med njimi je tudi Evropska socialna listina, katere pogodbenice so vse države članice, ki so k njej pristopile v njeni izvorni različici, v njeni spremenjeni različici ali v različicah, ki sta prav tako navedeni v členu 151 PDEU. Prav tako je treba omeniti, da Konvencija Mednarodne organizacije dela št. 132 z dne 24. junija 1970 o plačanem letnem dopustu (spremenjena različica), določa – kot je Sodišče ugotovilo v točkah 37 in 38 sodbe z dne 20. januarja 2009, Schultz-Hoff in drugi (C-350/06 in C-520/06, EU:C:2009:18) – načela navedene organizacije, glede katerih uvodna izjava 6 Direktive 2003/88 pojasnjuje, da jih je treba upoštevati.
- 82 V zvezi s tem četrta uvodna izjava Direktive 93/104 zlasti opozarja, da Listina Skupnosti o temeljnih socialnih pravicah delavcev v točki 8 določa, da ima vsak delavec v Uniji med drugim pravico do plačanega letnega dopusta, katerega dolžino je treba v skladu s prakso držav progresivno uskladiti (glej v tem smislu sodbo z dne 26. junija 2001, BECTU, C-173/99, EU:C:2001:356, točka 39)
- 83 Pravica do plačanega letnega dopusta, ki izvira zlasti iz različnih mednarodnih instrumentov (glej po analogiji sodbo z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točka 75) in ki je kot temeljno načelo socialnega prava Unije zavezujočega značaja (glej v tem smislu sodbo z dne 16. marca 2006, Robinson-Steele in drugi, C-131/04 in C-257/04, EU:C:2006:177, točki 48 in 68), torej ni bila uvedena s členom 7 Direktive 93/104 ali členom 7 Direktive 2003/88, saj navedeno temeljno načelo, kot je bilo opozorjeno v točki 58 te sodbe, določa pravico do „plačanega“ letnega dopusta in z njo neposredno povezano pravico do denarnega nadomestila za letni dopust, ki ob prenehanju delovnega razmerja ni bil izrabljen.
- 84 Člen 31(2) Listine s tem, da na zavezujoč način določa, da ima „vsak delavec“ „pravico“ „do plačanega letnega dopusta“, ne da bi v zvezi s tem – tako kot na primer člen 27 Listine, na podlagi katerega je bila izdana sodba z dne 15. januarja 2014, Association de médiation sociale (C-176/12, EU:C:2014:2) – napotil na „primere in [...] pogoje, določene s pravom Unije ter nacionalnimi zakonodajami in običaji“, izraža pomembno načelo socialnega prava Unije, od katerega je mogoče odstopiti le ob izpolnjevanju strogih pogojev iz člena 52(1) Listine, in zlasti ob spoštovanju bistvene vsebine temeljne pravice do plačanega letnega dopusta.
- 85 Pravica do plačanega letnega dopusta, ki je s členom 31(2) Listine priznana vsem delavcem, je že zaradi svojega obstoja zavezujoča in nepogojna, saj je namreč ni treba konkretizirati z določbami prava Unije ali nacionalnega prava, s katerimi je treba zgolj natančneje določiti trajanje letnega dopusta in po potrebi nekatere pogoje za njeno izvajanje. Iz tega sledi, da je navedena določba sama po sebi dovolj, da se z njo delavcem podeljuje pravica, na katero se lahko sklicujejo v sporu z delodajalcem v položaju, ki je zajet s pravom Unije in ki torej spada na področje uporabe Listine (glej po analogiji sodbo z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točka 76).
- 86 Kar zadeva položaje, ki spadajo na področje uporabe Listine, je posledica člena 31(2) Listine zlasti ta, prvič, da nacionalno sodišče ne sme uporabiti nacionalne zakonodaje, kot je ta iz postopkov v glavni stvari, v skladu s katero smrt delavca povzroči, da se mu retroaktivno odvzame pravica do plačanega letnega dopusta, ki jo je pridobil pred smrtjo, njegovim pravnim naslednikom pa posledično pravica

do denarnega nadomestila, ki to pravico nadomesti kot njen premoženjski sestavni del, in drugič, da se delodajalci ne morejo sklicevati na obstoj take nacionalne zakonodaje, da bi se izognili plačilu navedenega denarnega nadomestila, h kateremu so zavezani zaradi spoštovanja temeljne pravice, zagotovljene z navedeno določbo.

- 87 Glede takega učinka, ki ga ima člen 31(2) Listine za delodajalce, ki so zasebni subjekti, je treba ugotoviti, da čeprav člen 51(1) Listine določa, da se njene določbe uporabljajo za institucije, organe, urade in agencije Unije ob spoštovanju načela subsidiarnosti, za države članice pa samo, ko izvajajo pravo Unije, pa navedeni člen 51(1) ne obravnava vprašanja, ali so taki zasebni subjekti morda neposredno zavezani k spoštovanju nekaterih določb Listine in ga zato ni mogoče razlagati, kot da tako možnost povsem izključuje.
- 88 Najprej, kot je ugotovil generalni pravobranilec v točki 78 sklepnih predlogov, to, da se nekatere določbe primarnega prava nanašajo zlasti na države članice, še ne izključuje možnosti, da se te lahko uporabljajo tudi v razmerjih med posamezniki (glej v tem smislu sodbo z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točka 77).
- 89 Dalje, Sodišče je med drugim že priznalo, da se lahko že s prepovedjo iz člena 21(1) Listine posameznikom podeli pravica, na katero se lahko sklicujejo v okviru spora z drugim posameznikom (sodba z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točka 76), ne da bi člen 51(1) Listine pomenil oviro za to.
- 90 Nazadnje in kar zadeva natančneje člen 31(2) Listine, je treba poudariti, da pravica vsakega delavca do plačanega letnega dopusta že po svoji naravi pomeni obveznost za delodajalca, in sicer obveznost, da tak plačani letni dopust dodeli.
- 91 Če nacionalno sodišče nacionalne zakonodaje iz postopka v glavni stvari ne more razlagati tako, da bi bila v skladu s členom 31(2) Listine, mora v položaju, kot je ta iz zadeve C-570/16, v okviru svojih pristojnosti zagotoviti pravno varstvo, ki izhaja iz navedene določbe, in tej določbi zagotoviti polni učinek tako, da po potrebi navedene nacionalne zakonodaje ne uporabi (glej po analogiji sodbo z dne 17. aprila 2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, točka 79).
- 92 Ob upoštevanju vseh zgornjih preudarkov je treba na drugi del vprašanja v zadevi C-569/16 ter na drugi del prvega vprašanja in drugo vprašanje v zadevi C-570/16 odgovoriti, da če nacionalne zakonodaje, kot je ta iz postopkov v glavni stvari, ni mogoče razlagati tako, da bi bila v skladu s členom 7 Direktive 2003/88 in členom 31(2) Listine, nacionalno sodišče, ki odloča o sporu med pravnim naslednikom pokojnega delavca in nekdanjim delodajalcem tega delavca, ne sme uporabiti navedene nacionalne zakonodaje in mora zagotoviti, da se navedenemu pravnemu nasledniku v breme tega delodajalca prizna denarno nadomestilo za plačani letni dopust, ki ga je delavec pridobil na podlagi navedenih določb in ga pred smrtjo ni izrabil. Če gre za spor med pravnim naslednikom in delodajalcem, ki ima status organa javne oblasti, ima nacionalno sodišče to obveznost na podlagi člena 7 Direktive 2003/88 in člena 31(2) Listine, če pa gre za spor med pravnim naslednikom in delodajalcem, ki je zasebni subjekt, pa na podlagi zadnje od teh določb.

Stroški

- 93 Ker je ta postopek za stranke v postopkih v glavni stvari ena od stopenj v postopkih pred predložitvenim sodiščem, to odloči o stroških. Stroški za predložitev stališč Sodišču, ki niso stroški omenjenih strank, se ne povrnejo.

Iz teh razlogov je Sodišče (veliki senat) razsodilo:

- 1. Člen 7 Direktive 2003/88/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 4. novembra 2003 o določenih vidikih organizacije delovnega časa in člen 31(2) Listine Evropske unije o temeljnih pravicah je treba razlagati tako, da nasprotujeta nacionalni zakonodaji, kot je ta iz postopkov v glavni stvari, v skladu s katero pravica do plačanega letnega dopusta, ki je bil pridobljen na podlagi navedenih določb in ki ga ta delavec pred svojo smrtjo ni izrabil, ugasne, če delovno razmerje preneha zaradi smrti delavca, ne da bi iz nje nastala pravica do denarnega nadomestila za navedeni dopust, ki bi se z dedovanjem lahko prenesla na pravne naslednike navedenega delavca.**
- 2. Če nacionalne zakonodaje, kot je ta iz postopkov v glavni stvari, ni mogoče razlagati tako, da bi bila v skladu s členom 7 Direktive 2003/88 in členom 31(2) Listine, nacionalno sodišče, ki odloča o sporu med pravnim naslednikom pokojnega delavca in nekdanjim delodajalcem tega delavca, ne sme uporabiti navedene nacionalne zakonodaje in mora zagotoviti, da se navedenemu pravnemu nasledniku v breme tega delodajalca prizna denarno nadomestilo za plačani letni dopust, ki ga je delavec pridobil na podlagi navedenih določb in ga pred smrtjo ni izrabil. Če gre za spor med pravnim naslednikom in delodajalcem, ki ima status organa javne oblasti, ima nacionalno sodišče to obveznost na podlagi člena 7 Direktive 2003/88 in člena 31(2) Listine, če pa gre za spor med pravnim naslednikom in delodajalcem, ki je zasebni subjekt, pa na podlagi zadnje od teh določb.**

Podpisi